

Boekbespreking door Ralf Gleide over

Rudolf Steiner – Fragment van een spirituele biografie

Het laatste postuum verschenen boek van Sergej O. Prokofieff
Verlag am Goetheanum, 2020

Een periode van bijna 100 jaar ligt er inmiddels tussen ons huidige leven en de laatste levensjaren van Rudolf Steiner. In het licht daarvan kan de vraag opkomen of deze historische afstand onvermijdelijk tot een zwakkere relatie met hem zal leiden, of dat ze misschien ook een verdieping op een ander niveau tot gevolg kan hebben. Daarbij komt de vraag of Rudolf Steiner tegenwoordig weer geïncarneerd is en op welke wijze men hem zou kunnen ontmoeten.

Sergej Prokofieff heeft buitengewoon intensief met deze vragen geleefd en heeft in het voorliggende – onvoltooid gebleven - boek een begrijpelijk perspectief voor de beantwoording ontwikkeld. Aanvankelijk was het boek als een omvangrijk werk over de verschillende incarnaties van Rudolf Steiner gepland met als doel *“de innerlijke samenhang tussen de zes aardelevens van dit grote, wereldomspannende leven te zoeken”*¹ en het daardoor mogelijk te maken de huidige Rudolf Steiner naderbij te komen. In de nu gepubliceerde vorm bevat het, naast een hoofdstuk over de bijzondere opgave van Rudolf Steiner in de kring van de overige mensheidsleraren, een uitvoerige beschrijving van de eerste ons bekende incarnatie van Rudolf Steiner door middel van een diepzinnige interpretatie van het Gilgamesj - epos. Toen echter in de loop van zijn ziekte te verwachten was, dat het boek niet op de oorspronkelijk geplande manier afgemaakt zou kunnen worden, voegde Sergej Prokofieff nog aan de eerste reeds geschreven hoofdstukken een lang hoofdstuk toe, dat in zeer compacte vorm de verschillende incarnaties van Rudolf Steiner beschrijft en de wezenlijke ideeën schetst, die als een rode draad het oorspronkelijk geplande project vormden. Daardoor was het mogelijk dat dit plan, ondanks alle beknoptheid, toch tot op zekere hoogte verwerkelijkt kon worden.

De verreichende inzichten, die in dit boek geschetst worden, zijn het resultaat van geesteswetenschappelijk onderzoek van Sergej O. Prokofieff. Zij zijn tevens op een aannemelijke wijze gebaseerd op de overgeleverde historische bronnen over de voorgaande incarnaties van Rudolf Steiner. Ze belichten echter deze materie zodanig vanuit een originele geestelijke invalshoek dat zich voor de lezer nieuwe aspecten van de mens Rudolf Steiner openbaren. Of de inzichten van Prokofieff werkelijk kloppen is uiterlijk moeilijk vast te stellen. Want anders dan in de natuurwetenschap, waar de bewijzende gegevens uiterlijk zichtbaar zijn, ligt in het geesteswetenschappelijk denken *“de inspanning, die de ziel bij het natuurwetenschappelijk denken levert om het bewijs te leveren, al in het zoeken naar de gegevens. Men kan deze niet vinden, als niet de weg ernaartoe reeds een bewijzende is. Wie deze weg werkelijk doorleeft, heeft ook het bewijzende beleefd; het kan niet door een van buiten toegevoegd bewijs bekrachtigd worden.”*²

¹ S.O. Prokofieff: Rudolf Steiner – Fragment einer spirituellen Biografie. Blz. 10

² Rudolf Steiner: Die Geheimwissenschaft im Umriss (GA 13). Hfdst. 1

Wie derhalve het betreffende boek in de juiste gezindheid leest, zal door het onbevangen opnemen en meedenken van de tekst tot bepaalde innerlijke ervaringen van inzicht komen, waardoor hij zich de vraag naar de juistheid van de beschrijving zelf kan beantwoorden.

Bijzonder belangrijk voor de toegankelijkheid van dit boek is het inzicht van de innerlijke verwantschap van de individualiteit van Rudolf Steiner tot het wezen van de Nathanische ziel. Prokofieff licht zorgvuldig toe in hoeverre deze verwantschap zich al in zijn eerste incarnatie als Enkidu, de vriend van koning Gilgamesj in het begin van het derde millennium voor Christus, zichtbaar wordt. Ook al heeft de desbetreffende overlevering een sageachtig-mythisch karakter, laat zich – rekening houdend met het karma-onderzoek van Rudolf Steiner – toch een historische kern bloot leggen. Sergej Prokofieff benadrukt, dat wij in de persoon van Enkidu met een bijzonder “jonge” ziel te maken hebben, die zich pas heel laat volledig op aarde incarneerde. Ze heeft sinds oertijden in de zonnesefer met de “moederloge van de mensheid” in verbinding gestaan, en de drie kosmische voorstadia van het Mysterie van Golgotha in de geestelijke wereld meebeleefd. Aangezien Enkidu praktisch geen aardse ervaringen had doorgemaakt, moest hij in heel korte tijd de ervaringen van het zich oprichten uit de dierlijke sfeer, de scheiding van de geslachten en de Luciferische verzoeking inhalen. Hij bezat een uitmuntende helderziendheid, waarvan het karakter zich weliswaar in de loop van zijn leven veranderde, die hem echter blijvend ter beschikking stond. Vanwege zijn verbinding met de zonnesefer was hij in staat de persoonlijkheid van Gilgamesj de richting te wijzen die tot de oplossing van de vraag naar de onsterfelijkheid zou leiden. Rudolf Steiner heeft in zijn voordrachten tijdens de Kerstconferentie de historische gestalte van Gilgamesj als een van de eerste persoonlijkheden gekarakteriseerd, bij wie “*het ik-bewustzijn, dat verhoudingsgewijs nog kort tevoren bij de geest – ziele sfeer in de kosmos was, naar beneden was gezonken in het fysiek-etherische, zodat dus Gilgamesj tot degenen behoorde die, niet tot zijn ziele-geestwezen, waarin de goden worden ervaren worden, ‘ik’ begon te zeggen, maar tot datgene wat fysiek-etherisch hem eigen was*”.³ Door deze stap van zijn bewustzijn was de vraag naar de persoonlijke onsterfelijkheid in Gilgamesj wakker geworden.

De volgende incarnatie volgde, tezamen met de wedergeboren individualiteit van Gilgamesj in de vijfde eeuw voor Christus in de buurt van de mysteriën van Efeze. Deze incarnatie was “*in vergelijking tot de vorige zeer rustig en zelfs intiem*.”⁴ Daarbij was de individualiteit van Enkidu in staat zeer veel uit de mysteriën van Efeze op te pikken, zonder daar een gebruikelijke inwijding voor door te moeten maken. In het bijzonder werd hij hier ingevoerd in de samenhang van het Wereldwoord met het mensenwoord. Zijn relatie tot de mysteriën van Efeze zijn te vergelijken met de relatie die Jezus van Nazareth tot de Orde van de Essenen onderhield. Ook hij was daar geen lid, maar hij was vanwege zijn innerlijke rijpheid in staat het vertrouwen van de Essenen te winnen en deelgenoot van hun inzichten te worden. Voor het begripen van de

³ Rudolf Steiner: Die Weltgeschichte in antroposofischer Beleuchtung (GA 233), 26-12-1923

⁴ S.O. Prokofieff: Rudolf Steiner _ Fragment einer spirituellen Biografie, blz. 220

individualiteit van Rudolf Steiner is het feit, dat hij noch in Efeze en noch in zijn andere vroegere incarnaties een groot ingewijde was, bijzonder belangrijk. Zijn bijzondere begaafdheden berusten daarop, aldus Prokofieff, dat hij als jonge ziel van het begin af in een bijzonder nauwe verbinding tot de Nathanische ziel en tot het Sophia-wezen in de Zonne-sfeer heeft gestaan.

Als Aristoteles in de volgende incarnatie spreidde deze individualiteit een omvangrijke openbare werkzaamheid met wereldhistorische gevolgen ten toon. Aristoteles gaf door zijn filosofisch werk, in het bijzonder door de grondvesting van de logica, de basis voor het wetenschappelijk denken van de mensheid. Bovendien bereidde hij het individueel worden van de kosmische intelligentie vanaf de negende eeuw na Christus voor: *“Aristoteles vormde vanuit het denken een bovenzinnelijke schaal in zijn ziel, waar de kosmische intelligentie op de juiste wijze in kon stromen.”*⁵

De volgende incarnatie van deze individualiteit was wederom in uiterlijke zin een weinig opvallende of wel een *“stille”* incarnatie. Als Schionatulander leefde hij in de 8ste/9de eeuw in de buurt van de mysteriën van de Graal. Schionatulander was de schildknaap van Gahmuret, de vader van Parzival. De sage vertelt dat Schionatulander op zoek naar zijn hond, op wiens halsband en lijn zich geheimzinnige tekens bevonden, door ridder Orilus werd gedood. Schionatulander kwam door een verwisseling om het leven, want de toorn van Orilus was in feite gericht op Parzival. Ook al gaat het hier alleen maar om beelden van een sage; ze laten toch zien dat er tussen Schionatulander en Parzival een bijzondere, karmische band bestond. De weg van Parzival tot de Graal is immers door een zekere offerdood van Schionatulander pas mogelijk geworden.

De incarnatie als Thomas van Aquino in de 13de eeuw bracht wederom een omvattende openbare werkzaamheid met zich mee, die het Europese cultuurleven tot op de dag van vandaag blijvend heeft beïnvloed. Thomas bestudeerde alle toegankelijke geschriften van Aristoteles met een grote consequentie en liet zien dat het door middel van de juiste scholing van het denken mogelijk is de waarheden en openbaringen van het Christendom met het denken te begrijpen. Hij schiep een evenwicht tussen enerzijds de openbaringen en anderzijds het zelfstandige denken. Volgens de overlevering was Thomas aan het eind van zijn leven bezig met de vraag of niet alleen de inhoud, maar ook of de methodiek van het denken christelijk kan worden. Rudolf Steiner formuleert de vraag van Thomas als volgt: *“Hoe kan Christus deelnemen aan het menselijk denkproces?....”* – Deze vraag staat wereldhistorisch nog overeind als Thomas van Aquino in 1274 sterft.⁶ Hier wordt de karmische samenhang met de volgende incarnatie als Rudolf Steiner welhaast met handen tastbaar.

Sergej Prokofieff laat zien dat er een basismotief is, dat door alle incarnaties van Rudolf Steiner hetzelfde blijft en zich toch verder ontwikkelt en zich in nieuwe vormen kleedt. Met dit basismotief hangt het samen, dat hij in geen enkele

⁵ Ebd. blz. 224

⁶ Rudolf Steiner: Die Philosophie des Thomas von Aquino. GA 74, 23-05-1920

vroegere incarnatie een grote ingewijde was, *“maar steeds met de mensheid samen opging.”*⁷ Bij deze individualiteit komt het erop aan dat zijn werk steeds uit zijn hoogst eigen menselijke krachten gestalte kreeg. Vanaf het begin heeft deze individualiteit het doel in zich gedragen op een dag de inwijdingsweg voor alle mensen toegankelijk te maken, zodat ieder mens bewust en vanuit eigen kracht deze weg betreden kan. Het bereiken van dit doel is echter alleen door de unieke relatie met het denken mogelijk, die deze individualiteit in al zijn incarnaties (en zelfs al voor zijn eerste aarde-incarnatie) eigen was.

Hoe zal de individualiteit die in zijn laatste leven de naam Rudolf Steiner droeg, zich in de toekomst verder ontwikkelen? Sergej Prokofieff duidt aan dat op de openbare werkzaamheid van de laatste incarnatie in onze tijd een incarnatie zal volgen, waarin deze individualiteit eerder wederom op een ‘stille’ wijze werkzaam zal zijn. Om hem in het uiterlijke leven te vinden, zal nu aan bepaalde condities of noodzakelijke voorwaarden voldaan moeten worden.⁸ Het zal erop aankomen dat een zo groot mogelijk aantal antroposofen over deze individualiteit op de juiste manier denkt.⁹ Uitsluitend juiste gedachten over hem kunnen tegenwoordig de weg naar de individualiteit van Rudolf Steiner wijzen, want de belangrijkste onderwijzingen geeft hij niet op het fysieke -, maar op het geestelijk plan. Pas dan wanneer een voldoende groot aantal antroposofen de weg tot Rudolf Steiner op geestelijk niveau gevonden hebben, zou het mogelijk kunnen zijn, dat *“hij zich opnieuw in meer of mindere mate openlijk in de kring van antroposofen kan laten zien.”*¹⁰

Sergej Prokofieff baseert zich bij deze uitspraken op het feit, dat Rudolf Steiner zelf regelmatig erover gesproken heeft dat hij in het begin van de 21ste eeuw weer geïncarneerd zou zijn. Zo rekende hij zichzelf bv in de voordracht van 16-09-1924 tot het aantal mensen dat zich aan het eind van de 20ste eeuw weer zou incarneren: *“... wanneer die grote periode begint, waarin wij (cursief R.G.) weer kunnen werken op aarde na een afgekort bovenzinnelijk leven, en waarin voor de redding van de aarde juist op haar belangrijkste leden gerekend wordt waartoe antroposofen in staat zouden kunnen zijn.”*¹¹ In verband hiermee kwam Sergej Prokofieff door eigen onderzoek tot het inzicht, dat het openbare optreden van Rudolf Steiner in verband gebracht kan worden met de zojuist genoemde voorwaarden. Dit inzicht wordt door hem op zo’n manier beschreven, dat het de lezer mogelijk gemaakt wordt, de innerlijke bewijskracht daarvan al denkend te onderzoeken.

Ook al is dit boek een fragment gebleven, het geeft de lezer een nieuwe kijk op Rudolf Steiner. De rode draad die door alle incarnaties loopt kan door de duidelijkheid en levendigheid van de beschrijvingen tot een eigen innerlijke ervaring worden. Men wordt aangespoord zichzelf ook meditatief in de loop van de incarnaties van Rudolf Steiner te verdiepen en het karmische schrift, waarin

⁷ S.O. Prokofieff: Fragment einer spirituellen Biografie, blz. 261

⁸ Ebd. blz. 19

⁹ Ebd.

¹⁰ Ebd.

¹¹ Rudolf Steiner: GA 238, 16-09-1924

deze zich uitdrukt, te lezen. De manier waarop Prokofieff dit alles beschrijft is ondanks het fragmentarische karakter van dit boek op zodanige wijze kunstzinnig vormgegeven, dat de lezer niet gedwongen wordt het beschrevene te geloven of niet te geloven. Hij kan zich door het levendig meebewegen met de gedachtengangen van dit boek tot eigen bovenzinnelijke gedachten verheffen en inzicht verkrijgen in de beschreven feiten. Daardoor is het boek ook in methodisch opzicht een wegwijzer voor iedereen, die de relatie met Rudolf Steiner na aan het hart ligt.